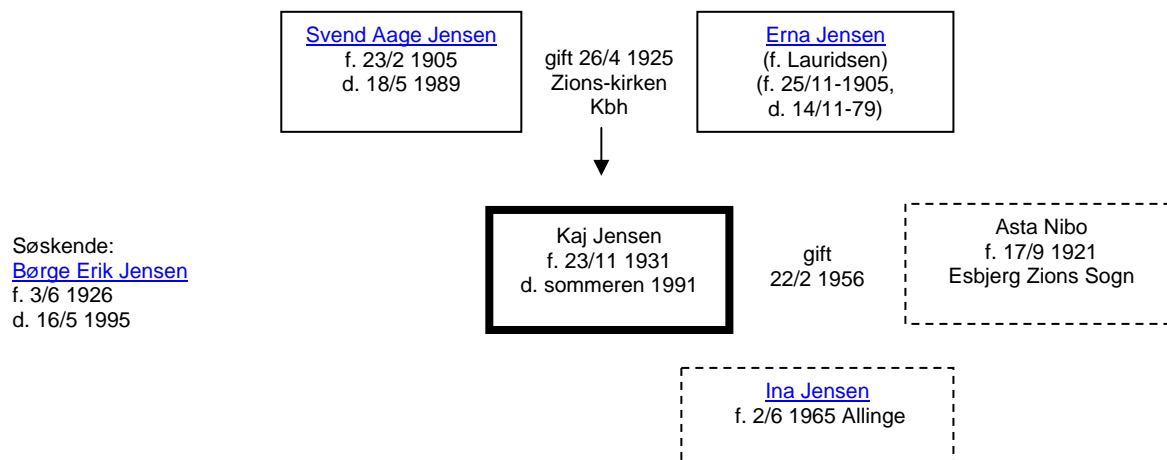

03 - Kaj Jensen og hans forældre

Erna og Svend blev gift 26/4 1925

Børge fortæller:

Både far og mor var glade for at danse og kom en del på byens kendte dansesteder, når chancen bød sig. Mor gik ofte sammen med sin storebroder Kaj, så havde hun også en at danse med - og det var altså på et sådant danseetablissement at de traf hinanden - formentlig engang i 1924. De blev hurtigt glade for hinanden og ville gerne have hinanden. I mors familie var der ingen problemer, men mor var tydeligt ikke fin nok til farmors smag, for de satte sig voldsomt imod. Far sagde imidlertid, at det måtte han jo så se, om han kunne leve med, for han ville nu ha pigen. Så gav den gamle sig og gav sit tilsagn. De blev gift i Zions Kirke d. 26.april 1925 og efter at de vistnok havde boet en kortere tid lige ved det, som nu hedder Hans Knudsens Plads, flyttede de til Langebrogade 21. Jeg blev født på Rigshospitalet, men mens de boede i Langebrogade.

De var enormt fattige - de skulle betale 2 kroner i skat pr. måned, men selv dette beskedne beløb voldte det store vanskeligheder at få samlet sammen, så en gang fik de en rykker fra rodekontoret om de skyldige 2 kroner med trusler om, at hvis de ikke betalte, ville de blive udpantet. Mor gik op på rodekontoret og fortalte, at de ikke ejede noget som helst af værdi, så det tjente intet formål at ofre penge på en pantefoged. Det eneste af værdi, som de havde, det var mig, og hvis det betød så meget at få kradset noget ind, så kunne de beholde mig med det

samme. Samtidig satte hun mig på skranken (jeg har vel været 1-2 år gammel) og belavede sig på at gå. Der blevet farligt postyr: De ville helt afgjort ikke ha mig og de ku jo godt se i papirerne, at der altid var blevet betalt til tiden, så det endte med, at mor fik besked om, at hun blot kunne komme og betale, nar de fik bedre magt over tingene.

De var jo ikke de eneste i København, som var ludfattige. Jeg tror, at de delte skæbne med langt de fleste af byens indbyggere. Efter det store krak var de arbejdsløse en meget stor skare. Når jeg nu hører, at man skal henvende sig til "kontrol" en gang om måneden eller sågar hver anden måned, så kan jeg ikke lade være

Børge og Kaj 1931 eller 32

med at tænke på, at når far var arbejdsløs, så stillede han hver morgen kl. 6 ude på Vesterbro (og det gjaldt også, når vi boede på Østerbro) til kontrol. Køen var så lang, at det let kunne vare en times tid eller halvanden, før man nåede frem til skranken og fik sit stempel. Havde man ikke noget stempel, så fik man bare ikke nogen understøttelse for den dag.

Fra årene i Langebrogade husker jeg ikke meget, men jeg kan huske, at mor og far et år havde lovet mig, at vi skulle få et juletræ, som nåede helt op til loftet. Det var i sig selv ikke noget særligt tilsagn, for der var næppe mere end 2 meter til loftet, men det blev alligevel for meget for juleøkonomien, og de havde kun penge til et træ på ca 1 meter og 20. Det købte de så, men da far havde lovet mig, at det skulle nå helt til loftet, så bandt de træets top til en krog i loftet! - og der var jo ingen, som havde lovet mig et træ, som nåede helt ned til jorden. Jeg kan tydeligt huske dette mærkelige juletræ, som ganske stille roterede rundt, mens vi dansede rundt om det.

I 1932 kom vi til at bo i et helt moderne og nyopført boligkompleks "Østergården" med adressen Askøgade 4 st. th., det var godt og det var billigt og - bortset fra at vi boede i kolonihaven om sommeren, så blev vi boende der, lige til vi flyttede til Vangede på Stolpehøj dagen før Gert fyldte 1 år. Forinden var far og mor allerede i 1948 flyttet til forretningen i Valby - og siden til Bornholm.

Det der med haveforeningerne var et helt kapitel for sig. Allerede mens jeg var meget ung - før 1930 - kom de til at drive marketenderiet i en lille haveforening, som hed Fremtiden. Den lå 3 minutters gang fra mine morforældres have i "Blomsten" altså i Lersøen. Det var et elendigt lille skur med en elendig, lille forretning. Butiklokalet var vel 2-3 kvadratmeter, og det var der, jeg debuterede med med at "komme til" at sige håbløsheder: Mor sad ude i "privaten" og syede, mens forretningen var åben, men der kom jo ikke så mange kunder, så hun nøjedes med fra tid til anden at sende mig 2-3-årige ud og kontrollere, om der var kunder. Pludselig råbte jeg så ind til hende: "Mor, mor, butikken er F U L D !". Hun kom styrtende ud og konstaterede, at der stod een, kvindelig kunde - men vedkommende må i det mindste have vejlet 185 kilo! - og hun fyldte faktisk hele butikken. Hun ku' også godt selv se, at det var ganske komisk.

Det har som sagt ikke været nogen guldgrube at have en sådan lille forretning, men alle var jo småt kørende, mor havde jo mulighed for at passe både hjem, barn og butik - og så har de jo også selv fået en del af deres forbrug til en gros priser. Det er sandsynligt, at forretningen er blevet bedre i årenes løb, for da jeg var 7-8 år, skiftede vi til noget større og bedre: "Valdemarslund" ved Emdrupvej.

Den lå på det sted, hvor nu Emdrup Banke er placeret, men den gang var det et stort område med mange haveforeninger. Der havde mor og far det bedste marketenderi i området og fik derfor handel fra masser af haveejere. Det var nærmest at ligne med en døgnbutik, for der blev ikke åbnet senere end kl. 6 om morgenen, og lukketiden var vel omkring kl. 23 og det var 7 dage om ugen.

Alligevel slog det ikke altid til. Der var et tilfælde, hvor mors bror Ejner sammen med en del andre kumpaner var til drikkegilde i et havehus. Da klokken var ca 1 om natten, var beholdningerne sluppet op, og da man frygtede, at marketenderiet kunne være lukket sendte de Ejner hen for at handle mere Øl. Han hamrede på

Ernars bror Ejner 1919

vinduet til vort soveværelse og da han havde fået vækket mor, spurgte han: "Har I allerede lukket?" Nå, han fik den ønskede forsyning af bajere, da nu familien var blevet vækket, og så blev der nattero en god stund - men kun til ved halvfemtiden. Da buldrede Ejner atter på vinduet, da de jo stadig sov. Hans spørgsmål lød denne gang: "Hvad fanen, har I ikke lukket op endnu??".

Det var en meget blandet handel: Jeg husker endnu den meget blandede lugt og stemning, der herskede i butikken. De solgte øl, masser af øl, og de solgte petroleum. (Petroleum til alle folks primusser havde man i store dunke og tappede i flasker til kunderne. Under loftet hang cykeldæk og -slinger samt vandkander. Ved disken stod et lukket glasskab med brød - mest wienerbrød. Der var altid - synes jeg - ustyrlige mængder af bier, som sværmede omkring wienerbrødet, og sent på dagen. var det næsten uden glasur, fordi bierne havde ædt alt sukkeret. Og så solgte vi kalisalpet og nitrophoska.

Det var også en god del af en smugkro. Inde i "privaten" stod der et stort bord med stole rundt om, og her kom - især vistnok om vinteren - en hel del af den gamle garde ind og drak øl og snaps. Hvis far var hjemme, tror jeg nok, han drak sammen med dem, men så vidt jeg husker holdt mor sig altid helt udenfor - men hun solgte altså gerne øllerne.

Det var også i det væsentlige mor, som passede butikken, mens vi havde Valdemarslund. Far havde heldagsarbejde som snedker eller butiksmontører. Han havde altid arbejde, men jeg tror nok,

han skiftede mellem en del forskellige stader. Mest var det nok med butiksmontering, men de havde også en del arbejde med at montere udstillinger i Forum. Det var et vældigt forceret job, for den gamle opbygning skulle pilles ned, når en udstilling sluttede, og så var der jo kun nogle få dage, før den næste udstilling skulle kunne åbne med en helt anden opstilling. Far arbejdede i mange år sammen med Alfred Hansen, som sammen med konen Astrid var nogle af deres allerbedste venner. Alfred var en utrolig rapkæftet fyr og en betragtelig drukkenbolt, men han var et elskeligt menneske, hvad enten fuld eller ædru. Alfred skrev jo ligesom far ugeseddel til mester og fik så sin afregning på basis af sedlen. En af disse hefteige perioder med forum-ræs havde Alfred på ugesedlen 2 dage - med 25 timer pr dag. Mesteren sagde naturligvis, at han fandt det besynderligt, at man kunne arbejde mere end 24 timer på et døgn, men Alfred havde svaret på rede hånd: "Jamen for satan - vi måtte jo også arbejde i frokostpausen!". En sjældent gang kunne fars arbejde også indebære uhyrlige glæder for sønnen. Han var et år med til at klargøre Dyrehavsbakkens rutschbane inden sæsonstart. De malede, de smurte og de snedkererede, og pludselig en dag sagde han, at jeg ku få lov til at ta med på arbejde næste dag. Og så tog vi på Bakken. Jeg synes, at jeg kørte - gratis, naturligvis - i rutschbane uafbrudt hele dagen, men der må vel ha været frokost- og kaffepauser ind imellem, men det var i hvert fald en skøøn dag for en 4-5-årig.

Erna 1931

Vi fik hund engang - mon ikke det har været midt i trediverne. Jenta, hed hun. Det var en, de havde fået gratis på et hjem for vanrøgtede hunde. I begyndelsen var den meget ængstelig og nervøs, men efter nogen tid faldt den til ro og blev et muntert medlem af familien. Det var en airdaleterrier. Til en begyndelse var vi lidt urolige for, hvad den ku finde på, hvis den blev overrasket. Den allerførste aften, vi havde Jenta i huset (i Askøgade), skulle mor og far bort, og Kaj og jeg var alene hjemme. Vi sov i stuen på en divan, og da far og mor kom hjem sent på aftenen lå den ene af ungerne så yderligt, at man ku frygte, han ville falde ned i hovedet på hunden, som lå lige ved siden af - og hvis den nu blev overrasket i sin søvn, hvad så ... Mor ville så gå ind i stuen og rette på opdækningen, men det kunne hun ikke få lov til. Hunden vågnede, og den skulle altså passe på her .. Den knurrede og snurrede, så mor måtte opgive sit forehavende. Hun regnede vel også med, at når hunden passede så godt på os, så ville den vel ikke tage det så tungt, hvis den i nattens løb skulle få en af os i hovedet. I øvrigt skete der intet, og vi havde stor glæde af Jenta i mange år.

Det var et par festlige forældre, vi havde. De var altid med på skæg og sjov, og hittede altid på noget. Et par gange sidst i trediverne blev vi vækket om morgenen, hvor uret stod på 7.15, og spurgt, om vi ville med ud på skovtur og have morgenkaffe. Når vi talte om skolegang kl. 8, sagde de, at det fandt vi nok ud af. Nå, vi gav os over i markerne bag Vognmandsmarkens Skole med termokande, kryddere og smør. Da vi havde været der en uendelig tid og nydt både morgensol og -kaffe, så sagde de, at nu måtte vi hellere i skole, hvis vi skulle nå det til tiden - og så viste det sig, at de havde stillet uret en times tid frem, så vi altså var blevet vækket allerede ved 6-tiden.

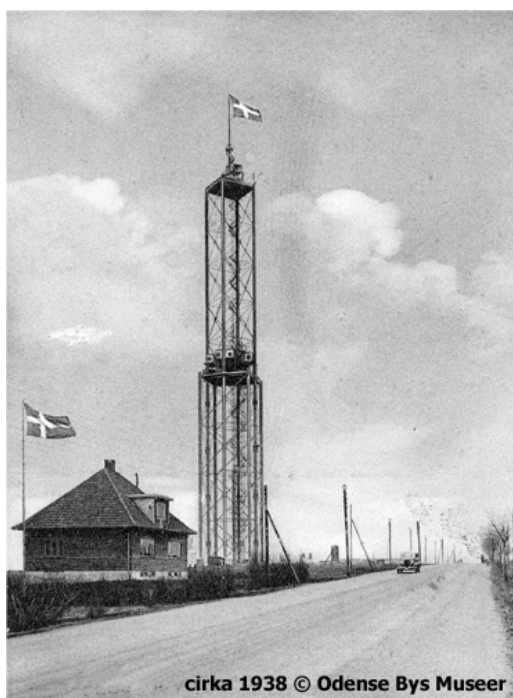
De var også meget glade for ture og udflugter, og da de på et meget tidligt tidspunkt havde bil - eller var med på en halvpart i en sådan (jeg tror nu ved nærmere eftertanke, at fordelingsprincippet var det, at Vilhelm kørte i bilen og mor og far betalte benzinen!), så kunne vi komme meget omkring på Sjælland. Op i mindet dukker en tur til Fårevejle og Lammefjorden (hvor far tidligere havde været på højskole - Vallekilde vistnok), og jeg husker engang vi var ved Sjællands Odde, hvor det stærkeste indtryk kom af, at vi så en hel mængde sæler ligge på sten lidt ud i vandet. De var meget lidt sky. I denne forbindelse kommer jeg også til at tænke på en cykeltur, som jeg engang gjorde med far alene til Odense. Det var et rærligt stormvejr, da vi masede os vestpå, og først til aften, da vi nåede til Sorøsrørerne og slog telt op i skoven ved vandkanten, først da lagde vinden sig. Næste dag tog vi så over bæltet og cyklede til Odense. Fra Odense husker jeg kun et besøg i Odinstårnet, som nogle år forinden var blevet bygget af rester fra Lillebæltsbroen. Det blev mit eneste besøg i Odinstårnet, for kort efter kom besættelsen, og så sprængte tyskerne tårnet som hævn for, at en fabrik i Odense var blevet saboteret.

Vi havde også en bil under besættelsen. Ford, var det, og jeg tror, den hed Eiffel. Under det meste af besættelsen 1940-45 var den jo klodset op, fordi man ikke fik benzintildeling til privatbiler. Det sjove er imidlertid, at far købte den i 1937 eller 1938 for 3500 kr, men da den havde kørt i nogle få år og dernæst været staldet op i 3-4 år, så ku den alligevel efter krigen sælges for - jeg tror, det var 5000 kr., de fik for den. Så højt i kurs var biler lige efter krigen.

I forbindelse med biler og bilkørsel skal jeg huske at omtale, at far også på dette felt viste sine store evner til at lave penge på alting. I begyndelsen af krigen og kort

Vilhelm, Erna og Carrie på tur

cirka 1938 © Odense Bys Museer

Odinstårnet i Odense

efter var det jo generelt set småt med hyrevogne, og når det kom til de store højtider, så var det næsten umuligt at få fat i en Taxa. Derfor, når far havde skålet nytår ind med dem, vi nu tilbragte nytårsaften hos, så startede far bilen og kørte på rov - ganske stille op ad gaden. Så gik der jo kun to minutter, før en familiefader rakte hånden op i håb om, at det var en hyrevogn. Far standsede og spurgte hvad der var galt. Manden sagde jo så naturligvis, at de gerne skulle hjem. Far ku så fortælle, at han jo ikke var en taxi, men han havde ikke så travlt, så hvis de ville ha det, så ku han da godt ordne deres hjemkørsel. Folk var jo glade for sådan en "venlighed", så de var jo ikke smålige med tilbudet om af betale rigeligt for turen, og inden far så sagde top, fik han jo lejlighed til at tale om, at det da slet ikke var nødvendigt, men ... tak. Og så snart familien var stået af ved gadedøren, så var "hajen" på jagt efter nye ofre. Han kom sjældent hjem før ved 6-tiden om morgenen - og så var biludgifterne betalt for en måned eller to.

Vi gik også med aviser. Det var faneme tidligt. Jeg tror, vi mødte på Bladkompagniet ved Trianglen kl. 4. Så kom aviserne samtidig, og så var det ellers bare at fylde lærredsposerne med Berlingeren, Socialen og Politiken i nøje optalt mængde.

I nogle år hjalp jeg far og mor med et distrikt ved Ålborggade-Viborggade. I besættelsesårene var alt jo mørklagt, også trappeopgangene, så enten skulle man kunne huske, hvilke navne der boede hvor i opgangen (og hvilken avis, de havde bestilt) eller også skulle man gå og rode med en afblændet lommelygte for at læse navne og bestillingen. På en eller anden måde synes jeg, at det altid var mørkt, når vi bragte aviserne ud, men det må jo være noget vrøvl, for vi havde da også somre dengang. Men een ting glemmer jeg aldrig: hvor skønt det var at komme hjem og sidde med en kop kaffe og lækkert morgenbrød, når morgens tørn var vel overstået, og der stadig var en halv time til, før man skulle starte til skolen.

Børge og Kaj omkring 1940

Far var i mange år medlem af en sangforening. Det var i hvert fald ikke Morgenrøden, men jeg kan faktisk ikke huske, hvad den hed. Far var 4. bas, og det var ikke særligt oplysende at høre på, når han skulle øve sig hjemme: Um - bam -um- bam. Det var det rene tubaen Tubby, men han var meget optaget af det. og efter øveaftenerne drak de vist en rimelig mængde bajere. Der var også et utal af foreningsfester (det var de vel nødt til, for de måtte jo præsentere numrene, de fik lært for nogle, og jeg tror aldrig, de optrådte for fremmede). Der var i hvert fald både forårsfest, efterårsfest, juletræsfest og det var altid skægt at være med til. Chokket i foreningen kom, da pludselig en af sangerne gik han og blev berømt. Det var en bas, som hed Emil Christoffersen, der fik engagement og blev kendt med pladeudgivelse og radiooptræden. Hans glansnummer var "Ol' man River". Der var ikke et øje ørt, når Emil gav et nummer i foreningen - solo .

Som nævnt gjorde de sig store anstrengelser for at tjene penge. I årene der kan jeg huske et par ting, som illustrerer det. Mor var i flere år garderobedame i en natklub - eller var det en natrestaurant ? Den hed i hvert fald Columbus og lå på Åboulevarden. Hver eneste aften begav hun sig af sted på arbejde, når vi andre gik i seng. Jeg tror nok, hun tjente ganske pænt, for der har jo nok været en hel del let pyntede herrer, som var rundhændede, når de måske skulle forlade etablissementet med en ny damebekendt.

Far var til gengæld forsikringsagent hos DFFA (Dansk Folkeforsikrings Anstalt). Det var noget værre gnidder, for de fleste af deres forsikringer havde ugebetaling, og det blev det jo næsten så dobbelt af, som hvis man havde betalte kvartalsvis. Far startede mange aftener straks efter aftensmaden og moklede på i et par timer eller tre. Egentlig tror jeg, han fik tegnet flest forsikringer hos familiens mange bekendte, som ku bruge en livsforsikring til 1 krone om ugen. Besættelsen kom jo i 1940 og satte sit triste præg på alt og alle. Jeg skulle med Københavns Drengekor ha' været til New York og til Reykjavik. Alt var planlagt til efteråret 1940 - og så kom tyskerne den 9. april - og jeg kom da forresten i stedet med drengekorret på turne til bl.a. Thisted! Til overmål var jeg indkvarteret hos en hellig maler (det var jo kirkemusik!) De bad også bordbør, hvis de tog sig et bolche. Vi havde den unge tenor Aksel Schiøtz med som solist. En dag kørte han ud til Vesterhavet og gik i vandet selvom det var både oktoberkoldt og blæsende. Jeg har aldrig nogensinde hørt Mogens Wøldike skælde nogen sådan ud, som det den aften skete med Schiøtz. Man skulle altså ikke udsætte sin stemme for en sådan risiko. Han forstod vist hentydningen.

Selve den 9. april var en mærkelig morgen. Jeg gik hjemmefra til sporvognen ved 7.15-tiden, og der var en uhyrlig masse fly i luften. Da jeg kom ned til sporvognen var der vild opstandelse og allehånde rygter svirrede. Ingen vidste, hvad der var sket, men noget var der galt. Jeg gik i hvert fald tilbage og sagde, at det nok ikke var tilrådeligt at give sig til byen. Jeg gik jo i skole i Fredericiagade ved Store Kongensgade. Far og mor sagde, at selvfølgelig skulle man gå i skole, selvom der var krig - det var slet ingen undskyldning. Men de besluttede da at køre os begge to til skole. Til at begynde med, gik det meget let, men da vi kom op imod Østerport St., så vi en spærring og en masse uniformerede mænd. Jeg husker aldeles tydeligt, at far sagde: "Det er nok nogle af de der nye husvagter - så kan

de fortælle, hvad der er i vejen." Men så talte de jo tysk og havde geværer, selv om de ikke var særligt ubehagelige. Vi kunne godt få lov til at køre igennem til Sangskolen. Det gjorde vi så, og ved skolen blev vi modtaget af en del lærere + skoleinspektøren samt en lille håndfuld elever, som var kommet frem. De havde besluttet at suspendere undervisningen i nogle dage, for ingen vidste jo, om der ville blive kampe eller hvad der ville ske. Men de var jo noget ængstelige ved at sende børnene på egen hånd ud i byen een gang til. Derfor tilbød far at fylde op med børn, som skulle ad Østerbro til, og jeg tror, vi var ti i den lille 4-pers. bil - men de kom altså alle sammen uskadte hjem.

Sidst på krigen arbejdede far i et butiksmonteringsfirma "AABAF" i Krystalgade, lige ved siden af synagogen. Manden, der havde virksomheden, ville holde op, og så var far jo ved at blive arbejdsløs. I stedet fik han lov til at leje de pågældende kælderlokaler, - og snart efter opstod "Legetøjsfabrikken Krystal". Der var en del snedkerimaskiner, så far gik i gang med forskellige projekter. Der var noget med dukkestuer - og frem for alt lavede vi en velsignelse af skraller til fastelavnsfester og karnevaller- sådan en man svinger rundt, så den laver en farlig larm mod et par tandhjul af træ. Det hele blev dypmalet. Der fik jeg mit første job som fabrikkens repræsentant. Jeg kan i hvert fald huske, at vi solgte et ordentligt parti til Daells Varehus, men også en del spøg- og skæmtforretninger fik vi held til at prakke vore varer på. Det varede nu ikke så længe - men så havde vi da også prøvet det.

Svend i kaffebaren, Tingstedet 3 i Valby 1948 eller 49.

Familie-portræt 26-4-50 - sølvbryllup

Det næste var vist så, at de fandt på at købe kaffebær på Tingstedet i Valby. Det var i 1948, vistnok den 1. maj. De fik den hurtigt drevet op til en virkelig fin forretning med en masse stamkunder, som både hentede madpakker, inden de om morgenen gik på arbejde, men som også kom og spiste middagsmad efter dagens møje og besvær. Også der var de myreflittige og begyndte kl 4 om morgenen, med at forberede dagens gøremål, smøre smørrebrød og koge kaffe.

De var ret nødt til at bo derude, for dels var vejen jo ganske lang, og dels var de i gang fra kl. ca. 4 om morgenen til ofte 22-23 om aftenen. Godt nok lukkede kaffebaren normalt ved 19-tiden, men de fandt snart ud af, at de jo kunne udnytte lokalene om aftenen, og et par aftener om ugen blev der derfor arrangeret møder for en organisation af alkoholikere. Dette boligforhold medførte altså, at Kaj og jeg boede alene i Askøgade fra maj -48. Han var jo kun 16-17 år, men det gik udmærket alligevel, for snart var Kaj ude at sejle med det gode skib Bussard - og på et andet tidspunkt rejste han med et omrejsende teaterselskab.

I 1951 fik mor og far tilbud om at forpagte Brændesgårdshaven på Bornholm. De var i alle årene kommet meget på Bornholm, og Evald Ipsen var en af deres gode venner. Godt nok drev Evald kun gården Brændesgård og ikke haven, men hans far, som var vært i haven var henad 80 og ville gerne holde op. Resultatet blev, at mine forældre forpagtede for eet år - så ville man efter sæsonen tage stilling til, om begge parter ønskede at forlænge lejemålet. Nå, de gik i gang, og de fik hurtigt arrangeret nogle forbedringer, så at haven gav et langt bedre udbytte. F.eks. havde de fremmede studerende, som sad og solgte adgangstegn ved indgangen, hidtil bare fået 100 meter silkebånd ud, og så klippede de selv stykker af til gæsterne - og kom altså blot ind med kassen, når det var lukketid. Mor syntes, det var for tillidsfuldt, så hun klippede selv silkebåndene ud og monterede dem på en nål, og så fik de æsker med 100 stk. ud ved indgangen - og så kunne de så nemt afregne, når man vidste, hvor mange tegn, der var leveret ud. Jeg tør ikke påstå, at alle de unge billetssælgere var bedragere, men jeg ved, at fra den dag af steg antallet af gæster med cirka 10% fra den ene dag til den næste! Der var også en del andre forbedringer, som de fik gennemført, og den sæson i Brændesgårdshaven blev den bedste i mands minde. Men desværre kom dette forhold kun mor og far til skade, for da sommeren var gået og gamle Ipsen opdagede, hvad haven var værd, så fandt han ud af, at han da vist godt kunne klare et par sæsoner mere selv! Og så var det lille eventyr forbi.

Men nu havde far og mor fået smag for Bornholm, og de begyndte at se sig om efter en anden bornholmsk sommervirksomhed. De fandt den i pension Imatra i Sandkås. En stor forretning med plads til over 100 sommergæster. De købte den til nytår 1952, men nu skulle de jo have solgt kaffebaren, inden de kunne rejse. De fandt også en køber, Engholm, som var kok, men aftalen kom i stand så sent, at Engholm ikke nåede at få den nødvendige restaurationsbevilling. Resultatet blev så, at far blev i Valby og passede baren, mens Engholm rejste med mor over og forestod madlavningen på Imatra. Da så bevillingen endelig var på plads, kunne de bytte og hver indtage den rigtige plads.

Kaj var for øvrigt også med mor på Bornholm den første sommer, og en af gæsterne var en frøken Asta Nibo. Både mor og Kaj syntes godt om denne gæst, og i løbet af ferien fik de aftalt med hende, at hun skulle komme over lidt senere på sommeren og hjælpe med i forretningen, i første række som servitrice. Den opmærksomme læser vil måske allerede have gennemskuet, at det var "vor" Asta, som her dukkede op på scenen?

Det var ellers en såre travl virksomhed, de var gået i gang med. Dengang var alle gæster på helpension med eftertryk på HEL. Der var stort morgenbord fra 7 til 9, dernæst stort frokostbord kl 12 med adskillige lune retter og kaffe bagefter. Så kom eftermiddagskaffen med varmt hjemmebagt (helst 2-3 forskellige slags), og endelig kl 18.00 en 3 retters god, borgerlig middag. Men der var jo for resten dengang også aftenkaffe kl 21 med småkager til hele dynen. Men så var der også hele 10 timers pause, før den næste servering skulle stå på bordet!

I de første par vintre var det jo lidt klemt med økonomien. Når den sidste gæst var rejst i slutningen af september, så kom der jo ikke en øre ind i over et halvt år. Til gengæld var der jo heller ikke noget krav om, at man skulle sidde indemuret i Sandkås, og resultatet blev derfor, at de i nogle vintre rejste til København,

Imatra

da det jo var lettere at tjene nogle supplerende indtægter der.

Mor havde det jo let med at få job - hun hjalp bl.a. til hos Kaj og Elly i bagerforretningen, og jeg ved, at hun en anden periode ekspederede i viktualieafdelingen i en brugsforretning på Amager. Sværere var det jo for far. Een vinter skaffede jeg ham arbejde i havnen. Jeg var jo beskæftiget på Asiatisk Plads, hvor vi lossede og lastede skibe samt udleverede de lossede varer til modtagerne. Jeg

talte med en af formændene og fik ham til at tage far i arbejde. Det største problem var jo, at far gerne kom i sin Amazon. Det kunne jo let få de øvrige gutter på pladsen til at tro, at de havde fået en klassefjende blandt sig. For en sikkerheds skyld valgte far at parkere bilen et par gader væk, inden man mødte til mønstring kl. 7.

I løbet af nogle få år begyndte det at tage fart med skolebørnenes lejrskolerejser. Far og mor allierede sig med Ejvind Holm, vognmanden i Allinge og fik ham til at lægge skoler ind. Ved dette arrangement opnåede man jo en kærkommen udvidelse af sæsonen, som jo ellers stort set kun gik fra 15. maj til 15. september. Nu kunne de derimod begynde med børnene midt i april og fortsætte til omkring 1.-15. oktober.

Samtidig blev der et stadig større behov for at kunne leje en bil, mens man var på Bornholm. Da far havde anvist utallige kunder til de lokale biludlejere, fandt han ud af, at han ligeså godt selv kunne have bil til udlejning. Han begyndte med at købe een udlejningsvogn, og året efter kom der endnu en, og mon ikke de efterhånden havde ca. 4 biler kørende på udlejning om sommeren. Det står ikke helt klart for mig, hvor meget det gav i udbytte, men jeg tror, at det for far betød, at han også havde noget at tage sig af - for det må jo erkendes, at en utrolig stor del af arbejdet på Imatra påhvilede mor. Og her var der i hvert fald noget at tage sig af, for det skete næsten hver eneste dag, at en af lejerne ringede hjem, fordi han ikke kunne starte bilen. Så måtte far give gode forklaringer, og det hændte såmænd også tit, at han måtte køre ud til kunden og starte for den ulykkelige kunde.

En anden af fars gøremål var at forestå den ugentlige amatøraften. Det var et begreb, som vist nu er ved at gå helt af brug, men dengang var det utænkeligt, at et hæderligt pensionat kunne klare sig uden en sådan talenternes aften hver uge. På den anden side tog det jo nogen tid, før de slumrende talenter blev vækket til live, så det begyndte jo altid med, at farfar måtte fløjte "Sæterjentens søndag", forsøge sig med at spille på sav samt fortælle et par muntre vittigheder, før nogle af den store skare fik mod til at gi et nummer til bedste. Far elskede det der, og dybest set tror jeg såmænd han håbede på, at ingen ville melde sig, så at han selv kunne få lov til at udfylde hele aftenen.

Efterhånden som årene gik, kom økonomien i stadig bedre stand, og efter de første hårde og stramme vintre var det ikke længere nødvendigt at tjene supplerende indtægter i de mørke måneder. Mor og far havde altid været begejstrede for at komme på rejser og se fremmede steder og fremmede mennesker, så nu begyndte de at interessere sig for dette felt. De forsøgte sig både

Farfar underholder på Imatra

med charterrejser til diverse mål og med privat arrangerede rejser i egen bil. De var altid meget selskabelige, så det var næsten utænkeligt, at de skulle rejse på egen hånd alene. Vilhelm og Carrie var flere gange sammen med dem, og en lang tur til Spanien og Portugal foretog de sammen med Kaj og Asta. En gang kørte de med Carrie og Vilhelm til Madrid og derpå op langs Rivieraen og ned i Italien, hvor de nåede helt til Rom. Der er en helt ubetalelig historie om, hvordan mændene kom fra damerne i denne storby: Da de kørte igennem en stor forretningsgade, opdagede mor og Carrie et fint vindue med flot dametøj. Mor bad om at de måtte standse, men far sagde, at det var umuligt, man måtte slet ikke holde på sådan en gennemgangsgade. Så sagde mor, at de bare lige kunne standse og slippe damerne af - og så kunne mændene tage en tur eller to rundt om huset, og så ku de hoppe på igen. Derved blev det - men så ku man ikke dreje til højre ad de første to sidegader! Da de drejede ned ad den tredje, - ja, så var der slet ikke nogen gader til højre fra den - og så kørte den ellers bare derudaf, og inden længe havde ingen af dem nogen anelse om, hvor de

var henne i forhold til stedet, hvor de slap pigerne af (ingen havde jo tænkt på at notere sig gadens navn). Da damerne kam ud, så de ingen Volvo, og senere heller ingen Volvo, og MEGET senere heller ingen Volvo. Da der var gået et par timer eller tre henvendte de sig på en politistation og forsøgte på deres bedste bornholmske at forklare, hvad der var sket. Vagthavende forstod dem ikke, men bad dem sidde ned, og der sad de så til langt ud på aftenen. Da havde Vilhelm og far henvendt sig på en helt anden politistation og klaget deres nød. Og så fik historien jo langt om længe en lykkelig udgang - men begge mente, at det var DEN ANDENS skyld

En anden gang var de i Moskva - og denne gang var det jo en charterrejse. De så og oplevede mangt og meget, men een ting havde mor i hvert fald helt klart for sig, da de først havde opholdt sig i Rusland i en uges tid. Der taltes den gang meget om, at enhver turist i Moskva blev overvåget for hvert skridt, de gik. Det hemmelige politi så og hørte alt, sagde man. Men mor kom hjem med en helt anden erfaring. Hun fortalte; Vi skulle ud og se os om en eftermiddag i byen, og vi gik rundt på må og få, men da vi ville tænke på at vende hjem, anede vi ikke, hvor vi var, eller hvilken retning vi skulle for at komme hjem. Vi spurgte utallige mennesker om vej, men ikke en eneste forstod et ord af, hvad vi sagde. Efter adskillige timer fandt vi en politibetjent, som forstod lidt tysk og kunne hjælpe os i den rigtige retning. Men I kan jo nok se, at hvis der havde været hemmeligt politi, som fulgte efter os, så havde de jo grebet ind for længe siden.

De var også på rejse til Ægypten samt i Nordafrika - Marokko eller Algeriet - men til Norge kom de sært nok aldrig. Vi havde planlagt "århundredets ferie" til en norsk fjellstue i vinteren 1939-40, men mor fik halsbetændelse, så vi måtte aflyse - og så kom jo besættelsen, og det hele blev til intet. Men til Norge nåede de aldrig.

Og hvad kan man så ellers sige om dette farverige par? Jo, med mor var det enten eller. Hvis et menneske kom galt ind på hende, så var det næsten umuligt at ændre hendes indstilling overfor den pågældende. Men på den anden side var hun i utrolig grad sine venners ven og solidarisk til det yderste. Hendes solidaritet overfor familien var uden grænser - i hvert fald udadtil. Hun var ustyrligt ambitiøs og havde høje mål om, at hendes børn skulle have det meget bedre end hun selv. Jeg husker, når jeg kom hjem med karakterbog og hun spurgte, hvor mange der var bedre; så forsøgte jeg jo noget valent med, "at der var mindst 3-9 stykker, som havde dårligere gennemsnit end jeg" så var hendes faste replik: "Du skal ikke sammenligne dig med de dårligste, det er de BEDSTE, du skal konkurrere med !" og det kan jo være sandt nok. Far var rundhåndet i det store og påholdende i det små. Man kunne også sige, at han var storladet overfor andre og lidt smålig mod sig selv. Hvis han traf nogle bekendte på gaden, så var standardreplikken: "Skal vi ikke ha en lille en - jeg gir". På den anden side ku han ikke se en tom flaske i grøftekanten (med 25 øre pant), uden at han skulle standse bilen og samle den op - og det var uanset om det regnede eller han var i selskabstøj. Klunseren fik han aldrig sagt farvel til.

Han var også sangskriver - altså festsange til fødselsdage og andre fester. Jeg tør ikke sige, at han var meget god, men han bar i hvert fald en kæmpeproduktion bag sig. Og så gættede han kryds og tværs. Det kunne han bruge utallige timer på.

I 1972 solgte de Imatra. Et halvt år forinden havde de købt huset på Haslevej 78 i Rønne, og efter sæsonen flyttede de ind i deres nye hus. Her havde de nogle dejlige år, selvom helbredet ikke var helt det samme som

Erna, Svend og Ina på Haslevej i Rønne i 70'erne

før. De rejste meget, og de havde ofte venner og bekendte til kortspilsaftener. På vej hjem fra en af rejserne - det må nok ha været i 1977 - fik far en blodprop i hjernen. Det viste sig hurtigt ved, at han ikke kunne huske, hvad der var sket i de sidste dage. Mor blev jo meget urolig og fik ham til læge. Lægen fortalte mor - og kun hende - at det var en blodprop, og at hun måtte sørge for, at far ikke fik anstrengelser, overraskelser, skuffelser, stærk varme eller andet, som ku tage på sindsroen - og så måtte hun jo også sørge for, at han ikke blev klar over, at det var en hjerneblødning, han havde haft.

Jeg har altid følt, at det var en helt urimelig byrde at lægge på en kvinde på over 70 år, en byrde, som jo ikke blev lettere af, at far i tidens løb oplevede endnu et par hjerneblødninger. Heldigvis var de kun psykisk skadende, idet patienten på det tidspunkt aldrig havde lammelser eller andre fysiske gener. For mig er der imidlertid slet ingen tvivl om, at dette pres, som mor måtte bære alene (når bortses fra os andre), var den dybeste årsag til, at det ikke var far, men hende selv, som i november 1979 pludselig fik et hjertetilfælde, som tog livet af hende inden døgnet var omme. Mor blev bisat på de ukendte s gravplads ved Rønnes kapel.

Far var ganske hårdt ramt af dette pludselige dødsfald efter 54 års ægteskab. Han rettede sig dog noget efterhånden (og lægens frygt for fatale følger af sindsbevægelser viste sig altså ikke at slå til), og efter nogen tid kikkede han sig om efter selskab. Efter et par rene kiks traf han Olga Hansen, som han havde bekendtskab med til sin død. Han var meget god og gavmild mod hende, inviterede hende ud meget ofte til søndagseftermiddagskaffe o.lign.

Men desværre kom hjerneblødningerne nu i jævn rækkefølge, og han fik voksende talebesværligheder, og på et tidspunkt begyndte han også at miste førligheden i højre arm og ben.

Han blev indlagt på centralsygehuset og lå der i ganske lang tid. Han var meget ulykkelig over at være der, og derfor gjorde sygehuset sig store anstrengelser for at skaffe ham en bolig på plejehjem, hvor der jo imidlertid var fuldt hus altid. Mon det ikke var i sommeren 1985 at han fik en plads på en aflastningsstue på plejehjemmet Lunden i Rønne. Her boede han sammen med en anden ældre mand, indtil der blev en ledig bolig til ham i oktober samme år. Det var den periode, hvor jeg hver eneste dag læste dødsannoncer i Tidende for at se, om en af beboerne på Lunden skulle være død!

Far var meget glad for at komme på Lunden og især for at han endelig fik sin egen bolig. Den blev møbleret med hans egne møbler og ting, og man kan nok tillade sig at sige, at det blev nogle gode år på Lunden. Olga var her en stor hjælp og aflastning, idet hun besøgte ham næsten hver eneste dag.

Men alligevel fik han det dårligere og dårligere tid efter anden. Talen blev stadig dårligere, og kræfterne i arm, hånd og ben svandt mere og mere hen.

I foråret 1989 fik han en betændelse - vistnok p.gr.af en infektion i katederet og han fik høj feber. Feberen fik han behandlet med penicillin. Det gjorde sin virkning, men prisen var at kræfterne slap helt op, og natten mellem den 17. og 18. maj 1989 sov han stille ind. Han nåede altså at fylde 85 år.

Han blev brændt og bisat sammen med mor i de ukendte s grav i Rønne - som han havde ønsket det.

Børge 177-89

Børge og Kaj i slutningen af 40'erne

Gert fortæller:

Min far var den første i deres familie der blev student. Han var dygtig i skolen, og det var vel især økonomiske årsager, der i 40'erne gjorde at han ikke gik i gang med en længerevarende uddannelse, men i stedet kom på kontor. Helt frem til 50'erne betalte man penge for at gå i gymnasiet og for at gå på universitetet. Børge var meget bredt begavet. Han fortalte af og til med stolthed om hvordan han hjalp "de sproglige" med fransk. Så vidt jeg ved, havde

han gået på et forberedelses-kursus i fransk lige inden gymnasiet. Det havde vist været meget omstændigt, grundigt og ikke specielt spændende, men de havde nået at gennemarbejde de første 30 sider i bogen, og da de startede var Børge altså 30 sider foran. Det gjorde jo, at det som de startede med faldt Børge let, og da de var nået igennem de 30 sider, ja så var Børge jo nået endnu længere. Som han selv forklarede, så holdt det forspring hele gymnasie-tiden.

Hans talent for sprog hang måske sammen med, at sproget var det område hvor den "gøgler", der jo var i hans far – Sven – kom tydeligst til udtryk. Han kunne godt lide at rulle sig ud på diverse sprog – tysk, engelsk, fransk, svensk og norsk – når lejligheden bød sig, og det gjorde den jo tit, mens vi havde butik og restaurant på Bornholm. Det behøvede ikke altid at være helt korrekt, men det var ofte indlevet. Der var en anelse delirant-forestilling over det, og det var vi børn selvfølgelig flove over, men kunderne var selvfølgelig som regel begejstrede for den "sjove mand".

Min far var på mange måder meget regelret. "Jokke" (Jørgen Tvergård) en af Birte og Børges spejder-venner fortalte engang, at der i spejder-gruppen var en særlig status omkring Børge. Han hævede sig lidt op over de andre. Når han havde talt, var det sidste ord som regel sagt, fordi han med sin facon og sit overblik, kunne hæve sig over de små detaljer, og se det hele i et større og fælles perspektiv. Den slags egenskaber anerkendes dog sjældent af ens børn, der oftere oplever det som påståelighed.

Men en anden side var hans lidt uhøjtidelige facon, der ikke rummede megen "pænhed". Far fortalte engang om en cykeltur han og mor var på i Nordsjælland kort efter de var blevet gift. På et tidspunkt kom de forbi et sted, hvor en maleri-udstilling lige var åbnet, og de besluttede, at gå ind og se på billederne. Efter lidt tid begyndte forskellige mennesker de ikke kendte, at komme hen og diskutere og spørge til billederne, og det undrede far og mor noget, indtil det gik op for dem, at folk troede at far var maleren. Omkring 1950 var det usædvanligt at voksne mennesker gik rundt i korte bukser og med fuldskæg, så derfor havde folk regnet med at denne "bohème" måtte være kunstneren selv.

Men min far var i meget højere grad uhøjtidelig end en "bohème". Det var der så nok mere over Børges lillebror – Kaj. Han var mere interesseret i at opleve noget. Han kom ud at sejle og han dyrkede musikken. Rejste med en teatertrup en periode (jeg ved ikke om han spillede til), og var orkesterleder i en populær vokal-kvartet omkring 1960.